

ผลการใช้กระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูน เรื่องการอาบน้ำละหมาด
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน กรุงเทพมหานคร
The Effects of Group Processes on Using a Cartoon Book on Ablution
by Prathom Sueksa One Students at Santichon Islamic School,
Bangkok Metropolis

วาริษา หมัดลิ่ง^{1*} และ ศุภนิต อารีหทัยรัตน์²

¹สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย

*ผู้รับผิดชอบบทความ

Warisa Madlang^{1*} and Supanit Areehathairat²

E-mail: sakuranaja@gmail.com¹, E-mail: Lee2496@hotmail.com²

¹Department of Education Technology and Communication,

Faculty of Educational, Ramkhamhaeng University, Thailand.

²Faculty of Education, Ramkhamhaeng university, Thailand.

*Corresponding author

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อสร้างหนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 (2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด กับกลุ่มนักเรียนที่เรียนด้วยการเรียนแบบปกติ (3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า (1) หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาดที่สร้างขึ้น มีคุณภาพอยู่ในระดับดีทั้งในด้านเนื้อหาและการผลิตสื่อ และมีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.17/86.00 (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการเรียนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) นักเรียนที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$)

คำสำคัญ: การใช้กระบวนการกลุ่ม; หนังสือการ์ตูน

Abstract

In this thesis, the researcher describes, analyzes, and evaluates (1) the construction of a cartoon book on Ablution for Prathom Sueksa One students at Santichon Islamic School designed to satisfy the set efficiency standard of 80/80. The researcher also compares (2) the academic achievement of the students studying by means of group processes using this cartoon book and those studying by means of traditional methods. Finally, furthermore, the researcher establishes (3) the satisfaction levels of the students studying by means of group processes using the cartoon book.

Findings are as follows:

(1) The cartoon book constructed by the researcher exhibited quality at a good level in the aspects of contents and media production. Its efficiency was established to hold at 80.17/86.00, thereby both satisfying and surpassing the set efficiency standard of 80/80

(2) The academic achievement of the students learning with the cartoon book constructed by the researcher was higher than those studying by means of traditional methods at the statistically significant level of .05.

(3) The students studying by means of group processes using the cartoon book constructed by the researcher evinced satisfaction at a high level ($\bar{X} = 4.00$).

Keywords: Using group processes; Cartoon books

บทนำ

โรงเรียนอิสลามสันติชนเป็นโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ เปิดสอนประเภทวิชาอิสลามศึกษาควบคู่ วิชาสามัญ การจัดตั้งโรงเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในรูปแบบการศึกษาในระบบและ เรียนวิชาศาสนาอิสลามควบคู่ไปด้วย ซึ่งแตกต่างกับโรงเรียนสามัญทั่วไป จุดเด่นของโรงเรียนนี้คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนเป็นมุสลิมทั้งหมด มีบรรยากาศแบบอิสลาม อบรมศาสนาทุกวัน ละหมาดร่วมกัน 2 เวลา มี อาหารฮาลาล และมีค่ายศาสนา ค่ายสามัญทุกชั้นเรียน

สำหรับผู้ที่เป็นมุสลิมการละหมาดนั้นเป็นเงื่อนไขอันดับต้น ๆ ที่มุสลิมจะขาดไม่ได้ การ ละหมาด คือ หลักปฏิบัติข้อที่ 2 ของอิสลาม ของทั้ง 5 ประการ อัลลอฮ์ได้ทรงบัญญัติละหมาด 5 เวลา ให้แก่ประชาชาติอิสลาม ก่อนทำการละหมาดร่างกายจะต้องสะอาดปราศจากมลทินทุกประการ เงื่อนไขที่สำคัญของการละหมาดคือ จะต้องมึน้ำละหมาด และก่อนที่จะทำการละหมาดเพื่อเข้าเฝ้า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า จะต้องทำการอาบน้ำละหมาดให้ถูกต้องและสมบูรณ์ เพราะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การละหมาด

สมบูรณ์ การอาบน้ำละหมาดที่ถูกต้องจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับมุสลิม (ผู้นับถือศาสนาอิสลาม) ทุกคน การอาบน้ำละหมาดภาษาอาหรับเรียกว่า วูดูอ์ ทางด้านภาษา หมายถึง ความสวย ความงาม ทางด้านหลักศาสนบัญญัติ หมายถึง การใช้น้ำในการล้างอวัยวะต่าง ๆ ที่ถูกกำหนด พร้อมกับมีการตั้งเจตนา (เนียต) ดังนั้นการอาบน้ำละหมาดที่ถูกต้องจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่ง และควรปลูกฝังให้กับเด็ก เพื่อเตรียมพร้อมในการฝึกหัดละหมาดต่อไปในอนาคต

เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ไม่สามารถอ่านหนังสือที่เป็นเนื้อหาความรู้ทางวิชาการได้ดี เพราะหนังสือส่วนใหญ่เป็นแบบสอนให้ผู้ใหญ่ปฏิบัติซึ่งใช้คำที่เข้าใจยาก และมีภาพการปฏิบัติที่ไม่ชัดเจนและไม่ดึงดูดให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สนใจ และสิ่งที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สนใจจะเป็นภาพการ์ตูนน่ารัก สีสดใสสวยงาม ในปัจจุบันการสอนแบบบรรยายของครูไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ เพราะการถ่ายทอดความรู้อย่างเดียว ไม่สามารถทำให้นักเรียนเข้าใจอย่างถ่องแท้ได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการใช้กิจกรรมกระบวนการกลุ่มประกอบบทเรียนการ์ตูนเป็นวิธีการที่ดีในการเสริมสร้างสุขภาพจิตของนักเรียน และยังทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงควบคู่กันไปด้วย จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนร่วมกัน

จากการศึกษาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงสภาพปัญหา คือนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน ส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 70 ยังทำการอาบน้ำละหมาดไม่ถูกต้อง เนื่องจากอาศัยการจดจำท่าทางจากผู้ใหญ่ ดูแล้วปฏิบัติตาม ส่วนผู้ใหญ่บางท่านก็ยังทำการอาบน้ำละหมาดไม่ถูกต้อง เด็กจึงปฏิบัติตามแบบผิด ๆ ปัจจุบันโรงเรียนได้หาวิธีแก้ไขโดยการสอนเพิ่มเติมในคาบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมศาสนา) แต่ก็ยังขาดสื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เล็งเห็นปัญหาของการอาบน้ำละหมาดที่ไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติอิสลาม ซึ่งเมื่อนักเรียนทำการอาบน้ำละหมาดที่ไม่ถูกต้องก็จะส่งผลกระทบต่อละหมาดที่ไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัย จึงได้คิดผลิตสื่อเพื่อจะได้เข้าถึงนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยการผลิตหนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาดที่ถูกต้องตามบทบัญญัติศาสนาอิสลาม เพื่อที่เด็กนักเรียนจะได้เรียนรู้และเข้าใจได้อย่างถูกต้องและเข้าใจง่าย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างหนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่นักเรียนที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด กับกลุ่มนักเรียนที่เรียนด้วยการเรียนแบบปกติ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำสะอาดสูงกว่าการเรียนรู้แบบปกติ
2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำสะอาด มีความพึงพอใจในการใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำสะอาด อยู่ในระดับมาก

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 มี 2 ห้องเรียน จำนวน 80 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 60 คน โดยห้องประถมศึกษาปีที่ 1/1 จำนวน 30 คน คือ กลุ่มควบคุม จะใช้วิธีสอนแบบปกติ ส่วนประถมศึกษาปีที่ 1/2 จำนวน 30 คน คือ กลุ่มทดลอง เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำสะอาด ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยวิธีการจับฉลาก (lottery method)
3. เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง
เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้เป็นเนื้อหาหลักสูตรการเรียนรู้อิสลามศึกษา เรื่องขั้นตอนการอาบน้ำสะอาดที่ถูกต้องตามบทบัญญัติศาสนาอิสลาม
4. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา
  1. ตัวแปรอิสระ
    - 1.1 การเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำสะอาด
    - 1.2 การเรียนแบบปกติ
  2. ตัวแปรตาม
    - 2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำสะอาด
    - 2.2 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำสะอาด
5. ระยะเวลาในการดำเนินการ
ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยพัฒนานักเรียนในระดับประถมศึกษาในการทำความเข้าใจบทเรียนเรื่องการอ่านน้ำ ละครหาดได้ดียิ่งขึ้น
2. สามารถใช้ป็นสื่อในการเรียนการสอนโดยใช้ภาพตัวการ์ตูนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถ ทำการอ่านน้ำละครหาดได้อย่างถูกต้อง
3. ได้แนวทางในการใช้ภาพการ์ตูนประกอบการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนในด้านอื่น ๆ ได้อย่าง เหมาะสม
4. ได้พัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวข้องกับการ์ตูนและกระบวนการกลุ่ม ดังนี้

วรรณิ ปัดถาวร (2553, หน้า 44) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า การ์ตูน ไว้ว่า การ์ตูน หมายถึง ภาพวาดที่ไม่เหมือนภาพจริงและเป็นภาพเลียนแบบธรรมชาติที่มีรายละเอียดที่หยาบ ๆ ภาพวาดการ์ตูนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อความหมายให้ผู้อ่านมีอารมณ์คล้อยตามและเกิดความสุขสนานสอดแทรกด้วยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับบันเทิงและสารคดี และยังสามารถใช้เป็นสื่อในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ได้ ดี การ์ตูนเป็นที่นิยมทั้งเด็กและผู้ใหญ่

เอนก รัตนปิยะภาภรณ์ (2531, หน้า 51) ได้กล่าวไว้ว่า หนังสือการ์ตูนเรื่อง เป็นหนังสือที่มีภาพ การ์ตูนที่มีข้อความบรรยายคำพูดของการ์ตูนบรรจุอยู่ในกรอบภาพ กรอบภาพแต่ละภาพนั้นสัมพันธ์ต่อเนื่อง กัน เป็นเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ภาพในกรอบภาพหนึ่ง ๆ จะประกอบไปด้วยการ์ตูน ภาพฉาก คำบรรยาย คำพูด อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมดที่กล่าวมา

สมาน เขียวเขว่า (2544, หน้า 18) ได้ศึกษาสาเหตุที่ทำให้เด็กสนใจและชอบอ่านหนังสือภาพการ์ตูน พบว่า

1. อ่านแล้วเข้าใจง่ายบางครั้งไม่ต้องอ่านทุกตัวแต่มองดูภาพและอ่านเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย ก็สามารถ เข้าใจเรื่องได้ นอกจากนั้นยังพบว่าเด็กที่อ่านหนังสือเก่งหรือไม่เก่ง ชอบและสนใจอ่านหนังสือภาพการ์ตูน และ เด็กที่ไม่เก่งมีแนวโน้มชอบอ่านมากกว่า เพราะอ่านหนังสือในชั้นเรียนไม่ทันเพื่อน
2. อ่านแล้วเข้าใจความทันทีเพราะเรื่องปรากฏชัดอยู่ในภาพแล้วไม่ต้องคิดมาก
3. เนื้อเรื่องเหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กก่อนวัยรุ่น แม้ว่าจะมีเนื้อหาต่างกัน หนังสือภาพการ์ตูน ล้วนแต่มีเรื่องลึกลับ ตื่นเต้น ผจญภัย และอาภักปกริยาการเคลื่อนไหวจึงเป็นที่น่าสนใจของเด็กมาก
4. เด็กมักถือเรื่องราวในการ์ตูนเป็นเรื่องจริงเช่นเดียวกับเรื่องในภาพยนตร์หรือโทรทัศน์
5. เด็กมักคิดว่ามีคนอื่นสองพวก คือ พวกดีกับพวกเลว โดยดูได้จากรูปร่างหน้าตา
6. เด็กมักชอบความสามารถเก่งกล้าของตัวละครในการ์ตูน
7. หนังสือภาพการ์ตูนหาง่ายและมีราคาถูก

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2546, หน้า 124) กล่าวถึงความหมายของกระบวนการกลุ่มว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับความรู้จากการปฏิบัติเป็นกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคน และสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มก็มีอิทธิพลและปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

ณัฐพล กล้าหาญ (2540, หน้า 24) ได้สรุปถึง จุดมุ่งหมายของกระบวนการกลุ่ม ดังนี้

1. ทำให้บุคคลไม่รู้สึกโดดเดี่ยว
2. ทำให้บุคคลรู้จักตนเองและยอมรับตนเอง
3. ทำให้บุคคลรู้จักปรับตัวและพัฒนาตนเอง
4. ทำให้เป็นตัวของตัวเองและกล้าแสดงความรู้สึที่แท้จริง
5. ทำให้เกิดความรับผิดชอบในตนเองและแก้ปัญหาของตนเองได้
6. เป็นทักษะในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น
7. ช่วยให้ผู้บุคคลเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรม
8. นำทักษะและแนวคิดที่ได้จากกลุ่มไปปรับปรุงตนเองในชีวิตประจำวัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 30) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน
2. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการเรียนการสอนโดยลงมือปฏิบัติจริง คิดเอง ทำเอง และหาทางแก้ปัญหาเอง เพื่อที่เขาจะค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มให้ได้มากที่สุด
4. เน้นความสำคัญที่กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแสวงหาคำตอบ

สมชาย แสงถนอม (2540, หน้า 58) ได้สรุปประโยชน์ของกระบวนการกลุ่มไว้ ดังนี้

1. ทักษะทางสังคม (social skill) เป็นทักษะที่ช่วยให้อยู่ร่วมกัน และทำงานกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เช่น ทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น

2. ทักษะในการศึกษาค้นคว้า (study skill) เป็นทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ รวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การอ่าน และการรายงาน เป็นต้น

3. ทักษะทางปัญญา (intellectual skill) ได้แก่ ทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล

4. ทักษะในการทำงานกลุ่ม (group work skill) ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นฝึกการวางแผน การเป็นผู้นำ การแสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปราย การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2546, หน้า 128-129) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูและนักเรียนในกระบวนการกลุ่มไว้ดังนี้

บทบาทครู

1. ครูมีบทบาทเพียงผู้ประสานงานโดยไม่ชี้นำหรือโน้มน้ำหนักความคิดของนักเรียน
2. ครูมีความเป็นกันเอง มีความเห็นอกเห็นใจนักเรียนสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียน สนใจ ให้

กำลังใจ สนทนา ไถ่ถาม

3. ครูให้กำลังใจกระตุ้นนักเรียนให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงานและแสดงออก
4. ครูสนับสนุนให้นักเรียน สามารถวิเคราะห์ สรุปผลการเรียนรู้ และประเมินผล

บทบาทของนักเรียน

1. นักเรียนเป็นผู้ลงมือทำกิจกรรม พยายามค้นหาและแสวงหาความรู้ที่เรียนด้วยตนเอง
2. ให้ความช่วยเหลือกัน และแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน
3. แสดงความซื่อสัตย์ ความคิดอย่างอิสระ
4. มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนในกลุ่ม
5. ทำความเข้าใจงานที่ได้รับมอบหมายและทำงานร่วมกับกลุ่มได้ดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธนธรณ นิยมชื่น (2550) ศึกษาเรื่อง ผลการอ่านจับใจความ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้บทเรียนการบูรณาการองค์ประกอบการจัดกิจกรรมด้วยกลุ่มร่วมมือ แบบ Co-op-co-op สรุปได้ว่าเมื่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้อ่านจับใจความ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้บทเรียนการบูรณาการองค์ประกอบการจัดกิจกรรมด้วยกลุ่มร่วมมือแบบ Co-op-co-op ช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และสามารถทำ ให้นักเรียนมีความพึงพอใจและมีความคงทนต่อการเรียนรู้เรื่องการอ่านจับใจความ โดยใช้บทเรียนการบูรณาการองค์ประกอบการจัดกิจกรรมด้วยกลุ่มร่วมมือแบบ Co-op-Co-op เป็นอย่างดี

ธานินทร์ ฉัตรเจริญพร (2546) วิจัยเรื่อง การพัฒนาหนังสือการ์ตูนเรื่องสัญญาณจรรยาจรและเครื่องหมายจรรยาจร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้ภาพการ์ตูนประกอบพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยหลังการอ่าน นักเรียนมีความรู้สูงกว่าก่อนอ่านหนังสือการ์ตูนแสดงว่าหนังสือการ์ตูนสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ สามารถให้ความรู้ทั้งในด้านสัญญาณจรรยาจรและเครื่องหมายจรรยาจรได้เป็นอย่างดี

ชวนพิศ อัตเนตร (2545) ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาภาษาไทยที่สอนโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องกับวิธีการสอนแบบปกติ สรุปได้ว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนโดยใช้การ์ตูนเรื่องมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติ เนื่องจากภาพการ์ตูนก่อให้เกิดจินตนาการเข้าถึงความรู้ที่ผู้สอนต้องการถ่ายทอด ช่วยให้นักเรียนมีผลทางการเรียน และนักเรียนพึงพอใจกับการเรียนด้วยภาพการ์ตูนเป็นอย่างมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีวิธีดำเนินการวิจัยดังรายละเอียดดังต่อไปนี้
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน
จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 มี 2 ห้องเรียน จำนวน 80 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน
จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 60 คน โดยห้องประถมศึกษาปีที่ 1/1
จำนวน 30 คน คือ กลุ่มควบคุม จะใช้วิธีสอนแบบปกติ ส่วนประถมศึกษาปีที่ 1/2 จำนวน 30 คน คือ กลุ่ม
ทดลอง จะเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด ได้มาโดยการสุ่มอย่าง
ง่าย (simple random sampling) โดยวิธีการจับฉลาก (lottery method)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. หนังสือการ์ตูนเรื่อง การอาบน้ำละหมาด ผลการประเมินได้ผลคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.79 มี
คุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี มีความเหมาะสม สอดคล้อง ได้ค่าประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ 80.17/86.00 ซึ่งมี
ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. แผนการจัดการเรียนรู้ที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด
1 แผน และการเรียนแบบปกติ 1 แผน ผลการประเมินได้ผลคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.97 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มีความ
สอดคล้อง

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการอาบน้ำละหมาด แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 3
ตัวเลือกจำนวน 20 ข้อ ได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.95 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ มีความสอดคล้อง มีค่าความยากง่าย
(p) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.33 - 0.78 และค่าอำนาจจำแนก (r) มีค่าอยู่ระหว่าง
0.20 - 0.65

4. แบบสอบถามวัดความพึงพอใจในการเรียน เป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด
มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ซึ่งได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.93 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ มีความสอดคล้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1. หาค่าสถิติที่ใช้หาประสิทธิภาพของหนังสือประกอบการ์ตูนการอาบน้ำละหมาดให้ได้ตามเกณฑ์
ที่กำหนด 80/80 โดยใช้สูตร E1/E2 (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2531, หน้า 490-492)

2. ค่าสถิติที่ใช้หาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1 หากความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์-ทางการ
เรียนโดยใช้สูตร Index of Objective Congruence (IOC) (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, 2527, หน้า 69-
70)

2.2 การหาค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
คำนวณโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540, หน้า 129-130)

2.3. ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ (reliability) การตรวจสอบแบบทดสอบทั้งฉบับว่า
สามารถวัดได้คงที่แน่นอนโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) ของ Cronbach (Cronbach's
Alpha) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

3. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การสอนแบบปกติ และ
การสอนโดยใช้หนังสือการ์ตูนการอาบน้ำละหมาด โดยใช้สูตร t test แบบ independent

4. สถิติที่ใช้วิเคราะห์แบบสอบถามวัดความพึงพอใจ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (X) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
(SD) (บุญชม ศรีสะอาด, 2546, หน้า 101) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

ผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพของหนังสือการ์ตูนเรื่อง การอาบน้ำ ที่สร้างขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับดี
ทั้งในด้านเนื้อหาและการผลิตสื่อ โดยมีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.17/86.00

2. ผลการศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการอาบน้ำละหมาดของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด กับกลุ่มที่เรียน
แบบปกติ เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่ม พบว่านักเรียนในกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการ
เรียนสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด สรุปผลในภาพ
รวมของคะแนนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาดอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างหนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด ของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอิสลามสันติชน เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 1 ที่นักเรียนที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด กับกลุ่มนักเรียน
ที่เรียนแบบปกติ และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้วิจัยอภิปรายผล ดังนี้

1. การสร้างหนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียน
อิสลามสันติชน โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 ท่านให้ข้อคิดเห็นในหลาย ๆ ด้าน และผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงแก้ไข
เช่น การเปลี่ยนชื่อตัวละครให้เรียกง่ายขึ้น แก่การใช้ภาษาอาหรับ การใช้ภาษาให้เหมาะกับเด็กเล็ก เพื่อให้
เข้าใจได้ง่าย การปรับตัวอักษรให้อ่านง่ายขึ้น ตำแหน่งที่เหมาะสมของข้อความ การใช้รูปภาพให้เหมาะสม
ความบกพร่องของรูปภาพ เมื่อแก้ไขปรับปรุงแล้วจึงทำให้ผลการประเมินคุณภาพของหนังสือการ์ตูนเรื่อง

การอาบน้ำละหมาดอยู่ในระดับมาก มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ 80/80 แสดงว่าการใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาดสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับที่สมาน เขียวขัว (2544, หน้า 19) กล่าวถึงลักษณะการ์ตูนที่เหมาะสมสำหรับประกอบการสอน ควรมีลักษณะดังนี้ (1) เหมาะสมกับระดับของนักเรียน (2) มีลักษณะง่าย ๆ เข้าใจง่าย (3) สัญลักษณ์ต้องชัดเจนเข้าใจง่าย ไม่สลับซับซ้อน การใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาดนั้นทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหาที่เรียนมากยิ่งขึ้น สนใจในบทเรียนและเห็นภาพ เรื่องราว เนื้อหาได้ชัดเจน และการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มทำให้นักเรียนรู้จักการช่วยเหลือกันให้ประสบผลสำเร็จ เปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มทุกคนแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเกิดความสนุกสนาน สอดคล้องกับที่สมชาย แสงอนอม (2540, หน้า 58) ได้สรุปประโยชน์ของกระบวนการกลุ่มไว้ ดังนี้ (1) ทักษะทางสังคม (Social Skill) ช่วยให้อยู่ร่วมกัน และทำงานกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น (2) ทักษะในการศึกษาค้นคว้า (Study Skill) เป็นทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ รวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การอ่านและการรายงาน (3) ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skill) เป็นทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล (4) ทักษะในการทำงานกลุ่ม (Group Work Skill) ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นฝึกการวางแผน การเป็นผู้นำ การแสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปราย การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด กับนักเรียนที่เรียนแบบปกติ เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่ม พบว่านักเรียนในกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นผลจากสาเหตุดังนี้ (1) ผลมาจากการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนเป็นกลุ่มย่อย ๆ จำนวนสมาชิกไม่มาก คือจำนวน 5 คนต่อ 1 กลุ่ม คละความสามารถ โดยสมาชิกทุกคนมีบทบาทหน้าที่ชัดเจน มีความรับผิดชอบในงานร่วมกัน จึงเกิดการช่วยเหลือกัน และสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มก็มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2546, หน้า 124) (2) อาจเป็นเพราะเนื้อหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องการอาบน้ำละหมาด เป็นภาพการ์ตูนที่กระตุ้นความสนใจของนักเรียน สีสันสวยงาม เนื้อหาเข้าใจได้ง่าย นักเรียนจึงมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน สอดคล้องกับสมศักดิ์ ขจรเจริญกุล (2538, หน้า 21-22) กล่าวว่าเมื่อมีการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนร่วมกันเรียนภายในกลุ่มจะทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ต่างคนต่างเรียน หรือแข่งขันกันเรียน

สำหรับการเรียนแบบปกตินั้น เป็นการเรียนที่ผู้วิจัยใช้วิธีการถ่ายทอดเนื้อหาไปยังผู้เรียนโดยเน้นการบรรยายอธิบายเนื้อหา และเรียนเป็นกลุ่มใหญ่คือเรียนพร้อมกันทั้งห้อง ถึงแม้จะมีการสาธิต

วิธีการอาบน้ำละหมาดให้นักเรียนดู แต่นักเรียนบางส่วนก็ยังไม่มีสนใจบ้าง ดูไม่ชัดเจน ไม่มีการถามตอบในสิ่งที่กำลังปฏิบัติหรือในสิ่งที่สงสัยเท่าไร นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนน้อย และไม่มีสื่อที่เป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนสนใจบทเรียนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิภาวรรณ ร่มรื่นบุญกิจ (2542) พบว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติไม่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มความสามารถ ไม่มีการช่วยเหลือกันในกิจกรรมการเรียนการสอน

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้น้ำสื่อกำหนดเรื่องการอาบน้ำละหมาด สรุปผลในภาพรวมของคะแนนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการใช้น้ำสื่อบรรยายเรื่องการอาบน้ำละหมาดอยู่ในระดับมากโดย มีค่าเฉลี่ย 4.00 โดยดูจากค่าเฉลี่ยแล้ว มีค่าเฉลี่ยเรียงจากมากที่สุดไปหาน้อยดังนี้ (1) หนังสือประกอบกำหนดเรื่องการอาบน้ำละหมาดน่าสนใจอ่านแล้วเข้าใจง่าย (2) การเรียนด้วยหนังสือประกอบกำหนดเรื่องการอาบน้ำละหมาดมีความสนุกสนาน (3) พอใจที่ตนเองเป็นส่วนร่วมในกลุ่ม (4) อันดับ 4 เท่ากัน หัวข้อคือ การเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มมีความสนุกสนาน มีภาพประกอบสวยงาม ปฏิบัติตามวิธีการอาบน้ำละหมาดได้ง่าย เข้าใจเนื้อหา และปฏิบัติตามวิธีการอาบน้ำละหมาดได้ง่ายเมื่อเพื่อนเป็นคนทำให้ดู (5) เพื่อนในกลุ่มทำให้ฉันเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น (6) ภาษาที่ใช้ มีความถูกต้องเข้าใจได้ง่าย (7) พอใจเมื่อเพื่อนทำคะแนนการอาบน้ำละหมาดได้ดี จากคะแนนความพึงพอใจสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ คือ นักเรียนพึงพอใจในหนังสือกำหนดเรื่องการอาบน้ำละหมาด มากกว่ากระบวนการกลุ่ม โดยอันดับ 1 และ 2 หนังสือประกอบกำหนดเรื่องการอาบน้ำละหมาดน่าสนใจอ่านแล้วเข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ย 4.20 และ การเรียนด้วยหนังสือประกอบกำหนดเรื่องการอาบน้ำละหมาดมีความสนุกสนาน มีค่าเฉลี่ย 4.17 ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นในการเรียนทำให้นักเรียนมีความสนใจเรียนเพิ่มมากขึ้น และยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้มากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Splading (1990) ได้ศึกษาความสนใจในการอ่านหนังสือกำหนดของเด็กเล็กจากจำนวน 1,528 คน โดยใช้แบบสอบถามเด็กที่มีบิดา มารดา ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า เด็กชอบหนังสือกำหนดมากที่สุด และอ่านมากกว่าสัปดาห์ละ 6 ฉบับ

ข้อเสนอแนะ

1. จากการวิจัยพบว่าหนังสือกำหนดสามารถดึงดูดความสนใจในการอ่านของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์กว่าการเรียนแบบปกติ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดทำสื่อการเรียนรู้อื่นๆ ควรนำการสร้างสรรค์ด้วยกำหนดเข้าไปประกอบจะช่วยทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ เกิดการตอบสนองในการเรียนรู้อื่นๆ เพิ่มขึ้น เกิดความเข้าใจจดจำเนื้อหาได้ง่าย และเป็นการช่วยผ่อนคลายครูผู้สอนได้อีกด้วย

2. การให้นักเรียนได้ช่วยเหลือกัน ร่วมมือกันควรมีข้อตกลง กติกา เพราะมีนักเรียนบางส่วนที่ขาดการให้ความร่วมมือกับเพื่อน ๆ ครูจะต้องทำหน้าที่ในการกระตุ้นและควบคุมชั้นเรียนให้เป็นไปตามข้อตกลงที่ได้ตกลงกันได้

3. สามารถนำหนังสือกำหนดเรื่องการอาบน้ำละหมาดที่สร้างขึ้นไปใช้เป็นหนังสือนอกเวลาได้

4. หนังสือกำหนดเรื่องการอาบน้ำละหมาดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการ

เรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ได้อีกด้วย ทั้งนี้หนังสือการ์ตูนช่วยก่อให้เกิดจินตนาการ มีภาพเข้าใจง่าย ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบการสอนโดยใช้หนังสือการ์ตูนกับวิชาอื่น และในระดับชั้นอื่น ๆ
2. ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในวิชาอื่น ๆ เพื่อศึกษาว่าการตูนมีอิทธิพลกับวิชาอื่นหรือไม่
3. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากบทเรียนการ์ตูนกับการเรียนการสอนในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อศึกษาว่ามีผลกับการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างไร
4. ควรมีการพัฒนาเป็นการตูน 3 มิติ เช่น สื่อในโลกแห่งความจริงกับโลกเสมือน (Augmented Reality: AR) ที่ใช้บนสมาร์ตโฟน สามารถดูได้ทุกที่ทุกเวลา โดยใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ต

เอกสารอ้างอิง

- ชวนพิศ อัดเนตร. (2545). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาภาษาไทยที่สอนโดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่อง กบวิธีการสอนแบบปกติ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2531). ชุดการสอนระดับประถมศึกษา (เอกสารประกอบคำสอน). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- ณัฐพล กล้าหาญ. (2540). การพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กรณีศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านดอนลำดวน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธนธรรณ นิยมชื่น. (2550). ผลการอ่านจับใจความ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้บทเรียนการ์ตูน ประกอบการจัดกิจกรรมด้วยกลุ่มร่วมมือแบบ Co-op-Co-op. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธานีรินทร์ ฉัตรเจริญพร. (2546). การพัฒนาหนังสือการ์ตูนเรื่อง เรื่องสัญญาณจราจรและเครื่องหมายจราจร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุวีริยาสาส์น.
- บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2527). การทดสอบอิงเกณฑ์: แนวคิดและวิธีการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณิ ปัตถาวร. (2553). *ผลการใช้แผนตารางจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ประกอบบทเรียน การตุนชุดนิทานคุณธรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.*
- วิภาวรรณ ร่มรื่นบุญกิจ. (2542). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์เรื่อง ความน่าจะเป็น และเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ ระหว่างกลุ่มที่สอนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือกับกลุ่มที่สอนแบบปกติ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทพศิลา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*
- สมชาย แสงถนอม. (2540). *การเปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มและการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มี ต่อทัศนคติต่อการเรียนกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสงขลาสุทธิราษฎร์รังสรรค์ จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- สมศักดิ์ ขจรเจริญกุล. (2538). *ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมใจ. สารพัฒนาหลักสูตร, 14(5), 21-22.*
- สมาน เขียวเข้ว่า. (2544). *การใช้สื่อการสอน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พีระพัสณา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). *ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2546). *19 วิธีจัดการเรียนรู้และทักษะ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- เอนก รัตน์ปิยะภากรณ์. (2531). *หนังสือการ์ตูนสำหรับเด็ก. เอกสารอัดสำเนา.*
- Splading, E. L. (1990). Word and comics. *Journal of Experimental Education, 3(12), 21-39*